Nr. 22. (Nadzwyczajny-dodatkowy). Lwów — 1894 r. Wydawnictwa Rok XVII.

GONIEC i ISKRA

(Dziennik dla wszystkich).

Czasopismo illustrowane.

Numer pojedyńczy 20 ct. w. a.

„Wesoły Kurjerek“ dla nieprenumeratorów 10 ct. w. a. — Osobne dodatki dla nieprenumeratorów 10 ct. w. a.

Wystawa powszechna
we Lwowie.

Pawilon Kazimierza hr. Badeniego (c. k. Krajowej Rady Szkolnej)

(Illustracja w numerze 8 „Gońca i Iskry“)

Pawilon mieszczący w sobie wystawę szkół ludowych i średnich. czyli innemi słowy. wystawę Rady szkolnej krajowej. zbudowany został według projektu p. Zygmunta Gorgolewskiego dyrektora szkoły przemysłowej we Lwowie, a kosztem prywatnym namiestnika Kazimierza hr. Badeniego. Pawilon składa się z dwóch sal; pierwsza mieści w sobie szkolnictwo ludowe, a więc wystawę ogródków froeblowskich, robót kobiecych, książek szkolnych i środków naukowych, map statystycznych i sprawozdań, nauki zręczności, środków naukowych dla szkół ludowych pospolitych i wydziałowych, hygieny, nauki gospodarstwa w seminarjach, seminaryów nauczycielskich, prac nauczycieli i bibliotek, rysunków szkół ludowych, i przemysłowych uzupełniajacych. Sala druga: szkoły średnie, a mianowicie: gabinety. (geograficzne, rysunkowe. archeologiczne, fizykalne i przyrodnicze) rysunki szkół realnych i Park Jordana. Przejdźmy teraz każdą salę osobno i przeglądnijmy je, w ich szczegółach.

I-a sala. jak mówiliśmy zawiera szkolnictwo ludowe. Po lewej stronie sali dział dla szkół froeblowskich. a więc środki pedagogiczne (stół i ławki — przybory i wzory do rysowania, wyszywania. wyplatania, wykłuwania. modelowania i t. p.); biblioteczkę dla użytku nauczycielek i dzieci wreszcie. robótki dzieci z ogródka przy szkole semin. naucz. żeńskiego w Krakowie. Lwowie i Przemyslu. oraz wielki zbiór map i obrazków do nauki poglądowej. Tuż obok umieszczono wzory robót kobiecych. I tak różne systemy nauki robót kobiecych. wzory robót wykonane przez szkołę wydz.żeńsk. w Krakowie. Przemyślu i we Lwowie. Oprócz tego znajdujemy liczny zbiór okazów nadesłanych przez wiele szkół ludowych w Galicji. Trzecim z rzędu działem. któremu odpowiada takiż po prawej stronie sali. reprezentuje księgarstwo szkolne. Widzimy tam wszystkie podręczniki i książki do użytku służące a przez władze polecone. ruskie i polskie tak dla szkół wydziałowych, jak i pospolitych. W kierunku retrospektywnym widzimy okazy rzadkie, książki dawniej używane aż do Komeniusza polsko-niemieckiego i wzorów do nauki czytania i pisania. Do tej grupy również należy normalny plan drewnianego i murowanego budynku szkolnego. oraz model drewianego budynku szkoły jednoklasowej i model wzorowego urządzenia sali gimnastycznej. Po lewej również stronie pawilonu widzimy przedmioty dotyczące slöjdu, a mianowicie: zbiór środków i wzorów nadesłanych przez p. Siedmiograja dyrektora sokalskiej męskiej szkoły wydziałowej, takiż zbiór p. Spisa inspektora szkolnego okręgu zamiejskiego w Krakowie, a obok tychże ładne próbki wyrobów pręcikowych, tekturowych, ponadsełane przez szkoły zręczności z Porąbki, Bochni, Jarosławia, Susiłowa i Torek. Widzimy tutaj również narzędzia do nauki slöjdu potrzebne i używane. Między środkami naukowemi dla szkół ludowych pospolitych i wydziałowych, ciekawe są dwa normalne żbiory: jeden do nauki fizyki. ułożony według planu dyrektora szkoły wydz. żeńsk. we Lwowie p. Fąfarę i takiż zbiór środków do nauki historji naturalnej. ułożony według planu specyalnych komisyi pod kierownictwem d-ra Rostafińskiego profes. uniwersytetu w Krakowie. Całą ścianę lewą sali zajmują mapy statystyczne między któremi na szczególną uwagę zasługuje ogromna mapa Galicji przedstawiająca ilość i kategorje szkół ludowych, oraz przez profesora Majerskiego wykonane mapy przedstawiające ilosć frekwencyj szkół ludowych w stosunku do zaludnienia. jedna z r. 1873. druga z 1893. Po prawej stronie pawilonu. widzimy dział dla hygieny i nauki gospodarstwa dla seminarjów (zbiory środków naukowych dla hygieny d-ra Oleskowa); dział specjalny dla seminarjów nauczycielskich (podręczniki, rysunki. tabele i zestawienia statystyczne); dalszy ciąg zbioru książek i podręczników szkolnych. rysunki szkół ludowych i przemysłowych uzupełniających, a wreszcie najbogatsza grupa prac nauczycielskich. Oprócz modeli, globusów i różnych przedmiotów przez nauczycieli wykonanych, a do ułatwienia wykładu służyć mających, znajdujemy w tym dziale bogaty zbiór literackich prac nauczycieli. Znajdujemy nazwiska: Chmielewskiego. Barwińskiego. Madeyskiego, dr. Oleskowa, Partyckiego. Pokalskiego. Tatomira, Tysowskiego, Zarzyckiego. Biczaja. Grzywińskiej. Żulinskiego. Spitzera, Baranowskiego. Cenara i wielu. wielu jeszcze innych. Każdy z powyżej wymienionych działów zapełniających salę pierwszą. opatrzony jest obficie. tabelami. graficznemi zestawieniami i cyframi, jakie podaje statystyka w zakresie szkolnictwa ludowego.

Salę drugą podzielono na cztery przedziały a mianowicie: gabinet przyrodniczy (obejmuje okazy z dziedziny fauny. flory. mineralogji. świata zwierzęcego, wszystko to w dużych oszklonych szafach i gablotkach). Gabinet fizykalny (zawiera wszystkie do nauki fizyki w szkołach średnich używane, albo do użycia wskazane przedmioty — wszystko w szafach oszklonych): gabinet rysunkowy i archeologiczny; gabinet. geograficzny i Park Jordana. Sciany boczne gabinetów: przyrodniczego i fizykalnego. zawieszono rysunkami uczni szkół realnych, a dla urozmaicenia ustawiono w gab. przyrodniczym zbiór fotografij i planów gimnazjów galicyjskich. zaś w gab. fizykalnym, fotograficzne zdjęcia sal i urządzenia prywatnego gimn. w Chyrowie. W gabinecie rysunkowym i archeologicznym widzimy w szafach. gablotach i na ścianach bardzo liczny zbiory przepysznych modeli gipsowych przeważnie wzorów sztuki klasycznej i ornamentyki. Tak te modele. jaki rozwieszone na sztalugach wzory rysunkowe, stanowią niezwykle ładną. kollekcję przedmiotów artystycznej, niepospolitej wartości. W gabinecie geograficznym umieszczonym po lewej stronie od wejścia nagromadzono znaczną ilość map różnego rodzaju i treści, a niemniejszy zbiór większych i mniejszych globusów. Nadzwyczaj interesującą jest wystawa Parku Jordana. W dziale tym widzimy środki naukowe i pomocnicze, wielki zbiór obrazów służących do nauki historji, przedmioty służące do zabawy, narzędzia gimnastyczne, okazy broni używanej do ćwiczeń przez uczni, duży model parku gimnastycznego Jordana, wiele fotografij przedstawiających ćwiczenia wojskowe uczni. Wystawa parku stanowi zamkniętą dla siebie jednolitą całość i to całość zajmującą i nadzwyczaj bogatą w szczegóły.

Dodatkowo nadmienić musimy że środek pierwszej sali zajmuje na kolumnie ustawiony biust cesarza a w przedsionku pawilonu tabele frekwencyi szkół lwowski za czas od r. 1868 do 1893 oraz za tenże sam czas wzrost personalu nauczycielskiego. W przedsionku również widzimy zbiór fotografij 15 szkół lwowskich i szkół powiatu buczackiego.

Wystawę szkół ludowych i średnich urządzono kosztem i staraniem namiestnika hr. Kazimierza Badeniego, obejmuje wszystko co tylko w dziedzinie szkolnictwa nagromadzić się dało. W urządzaniu wystawy widocznem jest że miano tutaj trojaki cel na oku. Najpierw okazać ludziom dzisiejszy stan szkół, sposób nauczania, obecnie używane podręczniki i środki pomocnicze. następnie przez urządzenie wystawy retrospektywnej dać zwiedzającym możność porównania dzisiejszego stanu szkół ze stanem ich lat dawniejszych; (do tego celu służą mapy frekwencyj szkolnych i zbiór podręczników i książek szkolnych od r. 1773). Wreszcie, ażeby zwiedzającym wystawę nauczycielom ludowym i szkół średnich ułatwić zapoznanie się ze środkami naukowymi używanymi w innych równorzędnych zakładach galicyjskich. Ten ostatni cel jest o tyle ważniejszym od innych. że ponieważ każda szkoła z własnych swych funduszów powiększa rok rocznie zbiory naukowe, zakupuje podręczniki dla profesorów i dla nauczycieli oraz książki dla dzieci. a dalej, że ten wzrost zasobów jest różny w różnych szkołach zależnie od funduszów, którymi one dysponują. przeto niemożliwem jest wprowadzenie jednolitości pod tym względem we wszystkich szkołach całego kraju. Możność więc oglądania tychże, a tem samem obznajomienie się z nimi ma wielką naukową wartość dla nauczycieli. Dla zwiedzających zaś wystawę profanów, jest ten pawilon bogatym obrazem kilkudziesięcioletniej pracy na polu szkolnictwa narodowego. Kazimierz hr. Badeni łożąc znaczny fundusz z własnej szkatuły na urządzenie tego pawilonu — zasłużył sobie na wdzięczność i uznanie bezwarunkowe.

—

Pawilon Żywiecki

Zarządu dóbr Arcyksięcia Albrechta.

(Illustracja w N-rze 20).

Drugi z rzędu budynek przy głównem avenue po lewej ręce położony. jest własnością zarządu dóbr żywieckich Arc. Albrechta i zawiera płody gospodarki tych dóbr.

Pawilon zbudowano w stylu szwajcarskim według planu p. Prokopa z Cieszyna, a wykonania uskutecznili rzemieślnicy z fabryk należących do dóbr żywieckich. Dobra żywieckie (rozrzucone w trzech powiatach, żywieckim, bialskim i myślenickim) obejmują 69 gmin a więc należą do największych majątków ziemskich w Galicji. Pawilon tych dóbr to pod względem swojej zawartości jeden z najbogatszych pawilonów na placu wystawy i niezadziwi to nikogo, jeżeli się zważy że na tym ogromnym obszarze ziem wyzyskano wszelkie wyzyskać się dające rodzaje przemysłu, jak rolnictwo, leśnictwo, górnictwo, hutnictwo i wiele innych. Jako illustracja do naszych

słów niechaj służą cyfry jakie nam podają tabele i zestawienia statystyczne na ścianach pawilonu porozwieszane. Cały obszar dóbr żywieckich zajmuje 45.264 hektarów ziemi; z tego budowle i ogrody około 0·22% (tj. 101 hekt); nieużytki 0·50% (tj. 224 hekt.): łąki 1·31% (tj. 590 hekt.); pastwiska 1.32% (tj. 598 hekt.); stawy 2·13% (tj. 965 hekt.); rola orna 7·14% (tj. 32·33 hekt.); wreszcie lasy 85·08% (tj. 38·509 hektarów). Co do uorganizowania gospodarki rolnej to podzielono ziemię na 31 folwarków, zaś las na 15 zarządów. Jasnem jest że gospodarka lasowa musi być skierowaną ku eksploatacji drzewa a że rozumna i racjonalna eksploatacja koniecznie pociąga za sobą przeróbkę płodów leśnych na przedmioty do użytku przydatne, więc tem samem muszą się w tych dobrach znajdować zakłady fabryczne różnego przeznaczenia, wielkością zastosowane do obszaru całych dóbr. I tak wykazy pouczają nas że do dóbr żywieckich należy 16 tartaków,, 3 parowe, 13 wodnych,) 6 suszarni nasion leśnych, 9 zakładów narybnych, 2 huty żelazne, 3 wapielnie, 4 cegielnie, 3 kamieniołomy, 1 kopalnia torfu, 1 fabryka pudełek i furnierów, 12 gorzelni — browarów — fabryk likierów, rumu, spirytusu i octu. 1 fabryka kleju, 1 fabr. spodyum, 1 fabr. mąki kostnej, 1 fabryka kwasu siarczanego, 1 fabr. cukru mlecznego i 1 serkarnia; razem 65 zakładów fabrycznych. W stosunku do ilości produkcji w trzech najważniejszych gałęziach przemysłu żywieckiego podzielono również i pawilon na 3 główne działy: 1) dla rolnictwa 2) dla hutnictwa i 3) dla leśnictwa.

W obszernym a imponującym bogactwem okazów dziale dla rolnictwa widzimy: karty przeglądowe państwa Żywiec wykazujące rozmiar i stosunek urodzajnych przestrzeni. zestawienie spostrzeżeń meteorologicznych, atmosferycznych i temperatury, daty statystyczne odnoszące się do użytkowania gruntów rolnych, sztucznych nawozów, płodozmianu, daty stat. odnośne do zbiorów od r. 1850, rozmaite (20) gatunki kartofli, próbki ziarna różnego zboża. buraków, marchwi, roślin pastewnych, trawy (całe okazy z korzeniami). Następnie znajdujemy modele drenowania, plany nawodnień, budynków gospodarskich, folwarków; cyfry odnoszące się do przeróbki torfu, tabele z zestawieniem produkcyji gorzeln i browarów oraz wykazy spostrzeżeń chemicznych do tychże należące: duży zbiór okazów produkcji mlecznej; sery (ementalski, Grojer, żentyczny), masła (śmietankowe, żentyczne), przyrządy: mleczarski i do wyrabiania sera, instrumenta do badania mleka, cukier mleczny. wreszcie materjały pomocnicze do wyrobu sera i masła.

W tym dziale znajdujemy jeszcze przedstawienie całego procesu przeróbki spodyum, kleju i kwasu siarczannego, w 22 słojach, różne gatunki sztucznego nawozu, plan serkarni we Wieprzu, oraz wiele, wiele różnych przyrządów rolniczych i fotografie roln. maszyn, słowem wszystko co potrzebne jest do zrozumienia stopnia rozwoju na jakim stoi gospodarstwo rolne w dobrach żywieckich,

Hutnictwo uprawiane w miejscowościach Górka węgierska i Obszar. mieści się w prawem skrzydle pawilonu. Mamy tutaj bardzo liczne a rozmaite wyroby z żelaza i stali, jak zgrabne i ładnie robione piece, piece stołowe. piecyki do opalania koksem, naczynia kuchenne, odlewy żelazne budowlane i ornamentacyjne, rury żelazne lane i odłamki, przekroje rur, kuchnie i ich składowe części, naczynia kuchenne, płyty i drzwiczki do kuchen, żelazko do prasowania, kowadła, sztachety, koła pasowe i stożkowe, rury blaszanne i blachy. odlewy dla działu maszyn, blachy do pługów, żelazo na podkowy i wiele innych. Oprócz tych do użytku przeznaczonych wyrobów znajdujemy, wiele ładnie wyrobionych przedmiotów ozdobnych. Są to cyzelowane talerze na owoce, tace różnej wielkości i fasonu, dzbanuszki, cukiernice, puszki na tytoń, ramki na fotografie i wiele innych. Oprócz okazów gospodarki rolnej i hutnictwa. reprezentowane jest leśnictwo, i to najsilniej, i najobficiej, co jest rzeczą zupełnie zrozumiałą jeżeli się weźmie na uwagę że lasy zajmują 85% całej przestrzeni dóbr żywieckich. A więc dział ten najpierw pobieżnie przeglądając, znajdujemy pewien system w ugrupowaniu okazów leśnych A więc widzimy sposób eksploatowania lasów, ochronę lasów od szkód i co za tem idzie szkody przez kłusowników i owady wyrządzone jak też i szkody robione przez klęski elementarne; wykazy statystyczne i tabele odnoszące się do gospodarki lasowej, wreszcie przeróbkę surowych płodów leśnych w zakładach fabrycznych, jak tartaki i t. p. Przyznać też należy że w pawilonie żywieckim najbogaciej reprezentowane jest leśnictwo a jego okazy zestawione tak umiejętnie że przegląd okazów i zrozumienie organizacji gospodarstwa lasowego staje się dla zwiedzającego bardzo łatwem.

W grupie przedstawiającej urządzenie gospodarstwa lasowego uważamy najpierw podział lasów. W wyciąganiu linji gospodarczych trzymano się ile możności linij naturalnych, a więc grzbietów gór, wąwozow, potoków; linje działowe prowadzono wedle potrzeby. Jako okresy wyrębu przyjęto 100 lat w lasach górskich zaś w nizinowych 80 a miejscami 60 lat. Cały system gospodarki leśnej uwidoczniony jest na mapach któ.ych szereg sięga wstecz do r. 1797; map tych widzimy 8, obok wielkiej ilości ksiąg i zestawień statystycznych. Jako należące do urządzenia gosp. leśnej widzimy modele budynków i leśniczówek; modele suszarni nasion drzewnych, tartaków parowych i wodnych, Dalej znajdujemy zbiór pni w przekrojach różnych drzew jak świerków, jodeł. buków, sosen, modrzewi i jaworów, a przy każdym (rzecz bardzo ciekawa), cyfry wykazujące wzrost drzewa na grubość i długość w stosunku do ilości lat wzrostu. Obok tego model mielerza do wypalania węgla z dzewa szczapowego i próbki już wypalonego węgla. Węgiel drzewny w lasach żywieckich produkuje się w rozmiarach własnych potrzeb, Ponad opisanymi przedmiotami, zawieszone na ścianie, widzimy narzędzia lasowe jak piły, siekiery, topory, drągi żelazne, rydle i gonciarki a wszystko to różnego kształtu i wielkości. Między modelami wymienić musimy: mod. zakładu pławczkowego w Górce, reszutki, wodozbiornika. kolesnic, sań i tratwy, W dziale osobnym dla szkód lasowych widzimy: szkody wyrządzone drzewu przez ludzi (kłusowników, dzieci obdzierające korę drzewną ze swywoli, nieumiejętnych robotników, jak np. przy ścinaniu, przy zsuwaniu, przy podkrzesywaniu z równoczesnem przedstawieniem tych robót prawidłowo wykonanych) i przez zwierzęta, Ten zbiór jest bogatszy. Widzimy okazy bukowe uszkodzone przez zająca, sarnę, rogacza; świerki i jodły uszkodzone przez jelenie, dziki, wiewiórki, krzywodzioby i owady. Tych ostatnich, z rodzaju szkodników mamy zbiór o 285 sztukach i kilkadziesiąt uszkodzeń przez różne owady wyrządzonych. Zbiór ten jest jedynym w swoim rodzaju i przedstawia wiele interesu dla nieznawców nawet. Zestawienie statystyczne szkód leśnych podaje nam kilka ciekawych cyfer. Zestawienie to obejmuje czas od r. 1876 do r. 1893. Cyfra uszkodzeń która w r. 1876 wynosiła 2400, wzrastające z roku na rok doszła w r. 1893 do wysokości cyfry 5800, prawdopodobnie wskutek zniżenia taksy oszacowań szkód leśnych. W zbiorze materjałów rznietych widzimy: deski, drzewo kantowe, na meble gięte, listwy, łaty, boki taczek, klepki, sprychy, dzwona, głowy do kół, toporzyska, gonty, forniry (pojedyńcze i w opakowaniu), pudełka na cygara, tłuszcze drzewne i próbki kamienia drzewnego grzbiety na szczotki, parkiety, listwy, obręcze do przetaków. opaski do okien i drzwi, okno z ramami, drzwi, łyżwy śniegowe i t. p. Wszystkie te wymienione przedmioty zajmują jedną ścianę w lewem skrzydle pawilonu i ugrupowane są symetrycznie w całość łatwą do uchwycenia jednym rzutem oka. Również w lewem skrzydle pawilonu widzimy okazy demonstrujące uprawę lasu. I tak: 21 rodzaji nasion w króbkach, wyrobionych z dotyczącego drzewa; duży zielnik w 6 księgach; szereg sadzonek 1—5 letnich; sposób utrzymywania sadzonek w dołkach śnieżnych celem powstrzymania wegetacji; w probetkach gleba leśna wraz z jej rozbiorem chemicznym w cyfrach. Probetek tych jest 12. Obok tego widzimy cyfrowe zestawienie ile sadzonek wychodzi na 1 hektar ziemi. w jakim stosunku rozsadza się różne gatunki drzew i wreszcie stosunek klasy glebowej do przestrzeni. W końcu obok modeli tryzuby i lizawki dla saren, paści i łapki na kuny. mamy bogaty zbiór wypchanych ptaków, rogów jelenich i innych okazów łowieckich. —

W środkowej części pawilonu, na lewo od okazów gospodarstwa rolnego, znajdujemy browarnictwo żywieckie. I tak: na ścianie plan sytuacyjny browaru; statystyka produkcji piwa od r. 1857: rozbiór chemiczny piwa i produktów surowych po wyrobu piwa używanych; próbki tychże produktów, jak jęczmień. słód. chmiel. w różnych odmianach, odpadki i kiełki słodowe; wreszcie piramida z 5 beczułek z różnemi gatunkami piwa i kilkadziesiąt butelek. Przeszedłszy w ten sposób nisze w głębi pawilonu (rolnictwo — wyroby z mleka i browarnictwo). skrzydło prawe (hutnictwo wyroby żelazne) i skrzydło lewe (leśnictwo i łowiectwo), zatrzymać się musimy przy dwóch szafach specjalnie na poniższy cel skonstruowanych, a zajmujących pawilonu część środkową. Szafa bliżej drzwi stojąca obwieszona jest mapami o których wspominaliśmy na początku, druga reprezentuje przemysł fabryczny dóbr żywieckich. A więc: fabrykę kleju, spodyum. mąki kościanej i kwasu siarczanego. W każdym z przedziałów widzimy najpierw plany i widoki odnośne fabryki, dalej materjał do przeróbki przygotowany i produkt gotowy. I tak: kości, odpadki skór tłuszcz z kości, rozmaite gatunki kleju. Dla fabrykacji spodyum: śrót z kosci, spodyum wyprodukowane. odpadki z węgla kostnego. czerń na szuwaks, siarczan amoniaku. olej zwierzęcy. Dla wyrobu nawozu sztucznego: kości odtłuszczone, fosforyty, w kloszach szklanych 22 gatunków nawozu z podaniem zawartości, z przedstawieniem skutków i wyszczególnieniem kiedy się danego nawozu używa. W końcu dla fabrykacji kwasu siarczannego i azotowego: piryty i saletra chilijska jako materjały surowe. różne gatunki kwasu siarczanego, azotowego i dwusiarczanu sodu jako przeróbki z powyższych,

O sposobie urządzenia i prowadzenia gospodarstwa żywieckiego we wszystkich jego gałęziach, zdania naszego wypowiadać nie będziemy, gdyż już zawartość pawilonu, sama za siebie mówi bardzo wyraźnie. Okazów takich jakie tu znajdujemy nie widzimy nigdzie i dla tego powiedzieliśmy że pawilon żywiecki jest najbogatszy nietylko w rzędzie innych do niego treścią podobnych, ale jest jednym z najbogatszych na całym placu wystawy. Tylko słów kilka powiedzieć możemy o jego urządzeniu. Na każdym kroku zdybuje się takie zrozumienie warunków wymaganych przy tego rodzaju pracach, że całość usuwa się z pod krytyki najsurowszych nawet sędziów i znawców, Umiejętne urządzenie wnętrza pawilonu, pozwala żorjentować się w nim nietylko znawcom ale i profanom nieznającym się wcale na tych gałęziach gospodarstwa krajowego. jest niejako demonstracyjną szkołą rolnictwa, leśnictwa i przemysłu fabrycznego, tak że oprócz przyjemności oglądania ładnych okazów, wynosi się ztąd prawdziwą, niepoślednią korzyść umysłową.

KARTKI

Sprawozdawczo - informacyjne

z Wystawy powszechnej we Lwowie.

Ważną niezaprzeczenie gałęzią przemysłu krajowego jest przerabianie surowych płodów ziemnych, jak naprzykład wosku ziemnego na przedmioty służące do użytku praktycznego. Jedną z najstarszych krajowych fabryk przerabiających wosk na świece jest fabryka *Edmunda Mikeski* w Krakowie założona w r. 1866. Fabryka ta wyrabia wszelkiego rodzaju świece, stoczki i pochodnie woskowe, a wyprodukowane przez nią świece i stoczki ozdobne, kolorowane, i wyzłacane, opatrzone pięknie wyrobionemi imitacjami kwiatów, przedstawiają się bardzo ładnie. Fabryka *Mikeski* nadgrodzoną została w r. 1878 na wystawie rękodzielniczo - przemysłowej w Krakowie; w r. 1882, na wystawie rolniczo przemy-

słowej w Przemyślu; w r. 1887 na wystawie rolniczo-przemysłowej w Krakowie. Wyroby nadesłane na tegoroczną wystawę krajową we Lwowie, przekonują nas, że na powyższe, firmie tej udzielone odznaczenia, sumiennie ona zasłużyła.

Mówiąc o fabrykach w Białej, musimy wspomnieć jeszcze o kilku wybitniejszych. A najpierw zasługuje na to c. k. uprzywilejowana fabryka sukna i wyrobów wełnianych *Edwarda Zipsera i Synów.* Głównem siedliskiem fabryki i zarządu jej, jest Biała — należy do niej jednak, oprocz tego flalialna fabryka sukna w Mikuszowicach i takaż fabryka w Łodygowicach. Wyroby tych fabryk, o ile z wzorów okazowych na wystawę nadesłanych osądzić możemy, są doskonałe pod względem swej gęstej tkaniny, trwałości, zabarwienia i czystości wełny. Fabryka Zipserów nadgrodzoną została w r. 1873 na wystawie światowej we Wiedniu; r. 1887 na wyst. w Krakowie. Wyroby tej jednej z największych fabryk sukna w kraju, skutecznie rywalizują pod względem dobroci z wyrobami wiedeńskimi i berlińskimi.

Najbardziej przemysłowem miastem w Galicji jest bezprzecznie położona na jej zachodnich kresach Biała, która też dość silnie jest reprezentowana na naszej Wystawie. Niepoślednie miejsce pośród przedmiotów ztamtąd nadesłanych zajmują wyroby fabryki dzwonów i odlewarni żelaza i metalu *Karola Schwabe.* Fabryka zatrudnia wielką ilość ludzi fachowo wykształconych nie mniej też u siebie kształci młodych robotników obznajmiając ich dokładnie z tą gałęzią przemysłu. Dowodem uznania jakiem się fabryka cieszy od dawna już ze strony znawców, są liczne medale nadane jej na różnych wystawach. Odznaczono ją: na wystawie światowej we Wiedniu r. 1873; w. handlowo przemysłowej we Lwowie; w. w Grazu w r. 1890; na szląskiej kraj. wystawie r. 1880; na kraj. wystawie w Pradze w r. 1891; na wystawie artyst. we Wiedniu r. 1892; na wyst. rolniczo — przemysłowej we Lwowie r. 1877 i na wielu innych. Odlewy sporządzone w tej fabryce, przepyszne dzwony różnej konstrukcji o ulepszonych, systemach wahadłowych, zyskują i na naszej wystawie gorące słowo uznania dla umiejętnych i dzielnych: właściciela i kierowników zakładu.

Na zaszczytną wzmiankę zasługuje lipnicka fabryka cegieł *H. Borgera* (zarząd fabryki w Białej). Ta cesarsko-królewskim patentem uprzywilejowana fabryka wyrabia specjalnie patentowe cegły walcowane (na wzór znanych z dobroci wyrobów niemieckich tego rodzaju); dalej, cegły sporządzane już to w rękach, jużto za pomocą umyślnych do tego służących maszyn; dalej, dreny do osuszania pól i wszelkiego rodzaju wyroby drenarskie; w końcu dachówki, których wyrobem zajmują się specjalnie w tym celu urządzone, a do firmy Borger należąca zakłady fabryczne. Wyroby tej fabryki, a zwłaszcza dachówki walcowe (długie na 34 cm. i powszechnie używane), dobrze są znane tak naszym, jak i pozakrajowym odbiorcom i budowniczym. Fabryka została nagrodzona na światowej wystawie w Paryżu r. 1884 srebrnym medalem i medalami krajowej wystawy w Celowcu (Klagenfurt) r. 1885, oraz jubileuszowej wystawie przemysłowej we Wiedniu r. 1888

W dziele sztuki zastosowanej do przemysłu, szczególniejszą a dobrze zasłużoną uwagę, zwracają na siebie wyroby artysty rzeźbiarza *Piotra Mędrysa* ze Lwowa. Szczególnie ramy zrobione do parawanu haftowanego przez p. Zofję Stebelską, są zachwycającem, artystycznem cackiem i podobają się powszechnie.

Przepyszne dekoracje apartamentów cesarskich w pałacu namiestnikowskim, dekoracje, któremi się tak zachwycano, wyszły z pod ręki p. Mędrysa i zyskały mu szczere pochwały tych, którzy to urządzenie widzieli, a ze strony arcyksięcia Karola Ludwika list pochwalny za wykonane roboty dekoracyjne. P. Mędrys jest dzisiaj u nas jednym z najpierwszych artystów dekoratorów.

Najpierwszą, bo lat 69 istniejącą fabryką powroźniczą we Lwowie, jest zakład *Franciszka Marschalla.* Mieści się on w jego domu własnym i wykonuje wszystkie w zakres powroźnictwa wchodzące roboty, sumiennie. Wyroby jej, jako to: liny przewozowe, sznury, szpagaty, linewki, gurty, powrozy, szle, postronki, uzdziennice, uznane są, jako doskonałe. Szczególnie praktycznemi okazały się pasy do maszyn (młocarń i młynów) wykonane w tej fabryce. Zaletą tej fabryki jest, że posługuje się wyłącznie tylko robotą ręczną przez co wyroby zyskują na trwałości. Zatrudnia ona przeszło pięćdziesięciu ludzi i została odznaczoną medalami zasług, i na wystawie lwowskiej w r. 1877, i na wystawie przemyskiej.

Przemysł ślusarski w ogóle, a ślusarstwo ornamentalne w szczególności, reprezentuje zaszczytnie na Wystawie fabryka *Jana Daschka* ze Lwowa. Nadzwyczaj ładne są wyroby artystyczne tej fabryki, a mianowicie: balkony, galerje, balustrady, postnmenty pod figury. Trwałością i praktycznem urządzeniem odznaczają się zamknięcia dzwi i okien (te ostatnie, własnej konstrukcji) równie, jak wszystkie roboty ślusarskie budowlane. Fabryka jest jedną z największych we Lwowie. Odznaczona ona została medalem srebrnym ministerstwa handlu na wystawie krakowskiej w roku 1887 i na wystawie budowlanej lwowskiej r. 1892, Szczególnie znane są ze swej lekkości i ładnego rysunku kute bramy wjazdowe z ornamentacjami, wykonane w zakładzie Daschka.

Szkoła głuchoniemych p. J. Bardacha we Lwowie, przedłożyła również okazy swojej humanitarnej pracy na Wystawie.

Szkołę głuchoniemych założył p. Bardach w r. 1871, a zaprowadziwszy metodę niemiecką, podniósł nauczenie głuchych do niezwykłej precyzji. Starając się o wymawianie u dzieci, umożliwia im łatwiejsze porozumienie się z ogółem.

Towarzystwo ku wspieraniu głuchoniemych dzieci, dåje biednym, o ile fundusz starczy, wikt i ubranie, oraz przyczyniło się do zaprowadzenia nauki zręczności.

Na wystawie widać bardzo staranne i świadczące. o metodzie nauczania wypracowania piśmiene uczniów, sljödu i robót ręczných kobiet, a także przybory do nauki. Znajduje się tam również dobra i z talentem napisana praca nauczyciela p. T. *„Szczegółowy plan nauki w pierwszych latach.“*

Między wyrobami młynarskimi, uwagę znawców zwracają próbki różnych produktów młynarskich, niepośledniej jakości, pochodzące z młyna „Marja Helena“, będącego własnością Seweryna br. Brunickiego i Spółki. Wyroby tego zakładu fabrycznego — dzięki umiejętnemu i dzielnemu kierownictwu fabryki — bardzo dobre, cieszą się uznaniem, a popyt za niemi wzmaga się z roku na rok. Już dzisiaj robią one poważną konkurencję wyrobom równie dużych, a nawet zakrojem i ilością produkcji większych zakładów fabrycznych tego rodzaju. Produkta młynarskie z zakładu: „Marja Helena“, jako doskonałe, a co również ważne, krajowe, śmiało polecić można odbiorcom i tym wszystkim, którym rozwój przemysłu krajowego leży na sercu, a pragną mieć zdrową i dobrą mąkę.

W dziale wystawy dla okazów produkcji mineralnej znajdujemy próbki węgla kamiennego i koksu, nadesłane przez firmę składową H. Dattnera we Lwowie. Firma ta utrzymuje na składzie węgiel i koks z kilku pierwszorzędnych kopalni górno szląskich i wystawione próbki również z tych kopalni pochodzą. Węgiel pana Dattnera górno-szląski, jest bardzo rozpowszechniony i ogólnia używany, jako materjał opałowy pierwszej jakości i wypróbowanej wielokrotnie swej dobroci i wydatności. Nadmienić na tem miejscu musimy, że do ogrzewania kotłów znajdujących się na wystawie celem demonstratywnego utrzymywania w ruchu różnych maszyn, używa się węgla i koksu przez tę firmę na plac wystawy dostarczonego, Przez cały czas trwania wystawy utrzymuje firma Dattner skład swego towaru na wzgórzu stryjskiem.

W rzędzie firm, które wyrobami swemi zapełniły Halę maszyn, pierwsze miejsce po kolejach państwowych, należy się niezaprzeczenie fabryce maszyn H. Cegielskiego z Poznania. Fabryka ta nadesłała maszyny rolnicze począwszy od ogromnej młócarni do najmniejszych przyrządów rolniczych; dużą lokomobilę z iskrochronem systemu Gutowskiego i urządziła w osobnym pawilonie wzór mleczarni własnego pomysłu. Lokomobila wystawiona w Hali maszyn, obliczona jest na ciśnienie 8 atmosfer pary i odpowiada sile ośmiu koni. Iskrochron znajdujący się u wylotu jej komina, wynagrodzony został złotym medalem tegorocznej Wystawy, jako znakomity wynalazek uniemożliwiający wzniecenie pożaru przez iskry wylatujące z komina. Młocarnia obok lokomobili ustawiona, sumą swojej wykonywać się mogącej pracy do tejże lokomobili zastosowaną została. Dalej widzimy tutaj dwa rodzaje pługów dwuskibowych, nagrodzonych srebrnemi medalami państwowymi podczas tegorocznej próby pługów okazowych; grabiarkę; sieczkarnię nagr. złotym medalem i wiele innych. Co do urządzenia mleczarni to zanotować musimy że jest ona jedyną w tym rodzaju wzorową mleczarnią. Należąca do niej a wykonana we własnym zakładzie centryfuga przerabia do 800 liter mleka na godzinę. Wyśmienicie pomyślane są również maszyny do wyrabiania masła i sera. Mleczarnia nagrodzona została najwyższą nagrodą, bo dyplomem honorowym Oprócz wymienionych jest jeszcze jeden kocioł umieszczony przy tartaku wzorowym,

Fabryka Cegielskiego posiada własną swoją lejarnię i kotlarnię a zatrudniaw ciągu całego roku do 450 robotników. Zaś w czasach dla fabryki goretszych, kiedy ustawiają się maszyny w polu i folwarkach, liczba robotników dochodzi do 600 a nierzadko tę cyfrę przewyższa. Za miarę rozległości tego zakładu fabr. oprócz cyfer powyższych mogą służyć jeszcze niektóre inne daty które naprowadzamy. Fabryka utrzymuje w ruchu kilka motorów parowych z których największy o sile 180 koni. Co do pracy dotychczas przez fabrykę (od r. 1846 jako roku jej założenia) wykonanej, dodać musimy że firma Cegielski urządziła 143 różnych zakładów fabrycznych i gospodarskich w różnych prowincjach Polski I tak: 53 gorzelni, 26 młynów, 6 tartaków, 2 olejarnie, 5 mączkarni i 19 mleczarni wzorowych. Jako dowód, że zakład Cegielskiego dorównuje, a nawet przewyższa największe firmy zagraniczne, niechaj ta posłuży okoliczność, że został on dotychczas 60 razy nagrodzony. A mianowicie na wystawach światowych, krajowych, rolniczych i specjalnie przemysłowych, otrzymała firma: złotych m. 5; srebrnych m. 10; bronzowych m. 14. Reszta zaś (22 odznaczeń), wypada na dyplomy honorowe, i listy pochwalne w różnych latach i na różnych wystawach otrzymane.

W skrzydle pawilonu przemysłowego zapełnionem produktami gorzelni i wyrobami aptekarskimi, ładnę wysepkę tworzy oryginalnie wykonana wystawa konserw zupowych aptekarza Ruckera. Niewielkie podwyższenie, do złudzenia naśladujące swą zielenią i falistością, łąkę, przedstawia nam moment życia żołnierzy w polu, a mianowicie przygotowywanie przez nich posiłku. Widzimy tam manekiny ubrane w mundury wojskowe, namiot przenośny i na gałęziach drzewa zawieszone naczynie blaszane do gotowania strawy, zrobione według normaljów wojskowych. Jest to tak zwany „Kochköstel“. Widzimy próbkę konserw zupnych bez i w opakowaniu, i widzimy zarazem łatwy i praktyczny sposob przygotowywania tychże. Cała grupa wykonaną jest ładnie i wiernie. Zaś, co do jakości wyrobów aptekarza, p. Ruckera, da się powiedzieć, że dobrocią swoją wyrogewały one w wielkiej części i niezdrowe fabrykaty firm zagranicznych, używane dotychczas przez rząd dla celów wojskowych. P. Ruckerowi przeto należy się pełne uznanie za sukces, jaki zdobył na korzyśc przemysłu krajowego.

W rzędzie wyrobów ślusarskich na zanotowanie zasługują również okazowe wyroby pracowni *Jana Zajączkowskiego* z Krasiczyna. Między innymi wymieniamy tylko latarnie, lichtarze, kałamarze, kłótki i krzyże, jako przedmioty wyrobione starannie, lekko i odznaczające się gustownym rysunkiem. Bardzo dobre są również wyrabiane w tej pracowni przybory do pieców i okucia budowlane.

Odpowiedzialny za Redakcję i Wydawnictwo: Fr. Ks. Kowaliszyn. Z drukarni Ludwika Arbaszewskiego we Lwowie, ul. Słowackiego l. 4.